

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 18 mars 1943 kl. 5 e. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3,
i anledning av väckt motion om utredning angående
upprättande i Göteborg eller dess närhet av ett nor-
diskt universitet.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 1, har herr *Fredrik Ström* yrkat, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om en snabb utredning rörande frågan om upprättandet i Göteborg eller dess närhet av ett nordiskt universitet.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från kanslern för rikets universitet, som berett rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid Stockholms och Göteborgs högskolor tillfälle att inkomma med sina yttranden, vilka bifogats. Vidare har föreningen Nordens styrelse beretts tillfälle att yttra sig över motionen. *Yttranden.*

Kanslern för rikets universitet framhåller i sitt yttrande, att motionens synnerligen allmänna och svävande formulering icke tillåter någon säker uppfattning om vad motionären åsyftat med det nordiska universitetet, vars grundande han förordar. I likhet med universiteten och Stockholms högskola uppfattar kanslern motionärens tanke så att universitet skulle få samma karaktär som de redan befintliga, med den skillnaden att såväl lärare som studenter skulle rekryteras från alla de nordiska länderna. Mot detta uppslag ha åtskilliga erinringar framförts och kanslern delar i det väsentliga de synpunkter, som sålunda gjorts gällande av Uppsala och Lunds universitet samt Stockholms högskola. Rektorsämbetet vid Göteborgs högskola har givit en annan tolkning åt motionen och utgått ifrån att med »universitet» i detta fall avsåges en till humanistiska och naturvetenskapliga ämnen av speciellt nordisk betydelse begränsad akademisk organisation, vars uppgift skulle vara att fördjupa de nordiska folkens medvetande om sin gemenskap samt uttröna de bästa vägarna för ett intimt samarbete inom stats-, samhälls- och kulturlivets skilda fält. Med denna tolkning skulle motionen till sitt syfte ganska nära

sammanfalla med tidigare av riksdagen behandlade motioner om inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att stärka och fördjupa den nordiska samhörigheten. Denna fråga har varit föremål för särskild utredning och dess vidare behandling torde vara beroende på Kungl. Maj:ts prövning, framhåller universitetskanslern, som säger sig sakna anledning att tillstyrka en utredning på grundval av den remitterade motionen.

Rektorsämbetet vid Uppsala universitet har infordrat det större akademiska konsistoriets yttrande och instämmer i vad konsistoriet anfört, nämligen att motionens syfte är mycket behjärtansvärt men att ett förverkligande av planen på upprättandet av ett nordiskt universitet för närvarande och för lång tid framåt av påtagliga skäl måste vara omöjligt. I stället erinras om att förbindelserna mellan de nordiska universiteten före det nu pågående kriget voro synnerligen livliga och att en vidare utveckling av dessa förbindelser synes vara det naturliga medlet för att ytterligare befordra de nordiska folkens samling.

Lunds universitets rektor har efter samråd med universitetets mindre akademiska konsistorium anfört, att det huvudsakliga syfte, för vilket motionären pläderar, är högst behjärtansvärt och bör på allt sätt främjas även på det akademiska området. För ett nordiskt universitet med likvärdig ställning som de befintliga universiteten och högskolorna synas emellertid varken ekonomiska eller sakliga förutsättningar vara för handen och en utredning i sådant syfte avstyrkes. Skapandet av ett verkligt universitet i enlighet med motionärens tanke vore enligt rektors mening icke förenligt med sund ekonomi och klok vetenskaplig omtanke.

Stockholms högskolas rektor finner att tanken på en central nordisk kulturinstitution förtjänar allt stöd men att man icke bör sikta på ett universitet utan i stället på ett nordiskt institut för högre folklig bildning. Dess uppgift bör vara att såväl till yngre akademiker som även till andra personer med erforderliga kunskapsförutsättningar förmedla kunskap om den vetenskapliga forskningens resultat beträffande ämnen av nordiskt intresse. Beträffande det nordiska institutets förläggningsplats framhåller rektorsämbetet att Göteborg av flera skäl icke bör ifrågakomma utan hellre någon plats i Mellansverige.

Rektorsämbetet vid Göteborgs högskola anser, att en nordisk högskola med uppgift att fördjupa de nordiska folkens medvetande om sin gemenskap samt att utröna de bästa vägarna för ett intimt samarbete inom stats-, samhälls- och kulturlivets skilda fält synes vara i hög grad ägnad att främja genomförandet av den politiska enhetstanken i Norden och ger sin varma tillstyrkan till motionens hemställan om utredning angående upprättandet i Göteborg eller dess närhet av ett nordiskt universitet.

Föreningen Nordens styrelse framhåller, att upprättandet av ett nordiskt universitet i egentlig mening givetvis skulle vara en utomordentligt betydelsefull insats för den nordiska samhörighetens främjande och befastande men att tiden härför icke är mogen. Föreningen har sedan några år arbetat på att få

till stånd en nordisk institution närmast som en svensk motsvarighet till den danska föreningen Nordens bekanta Hindsgavl, men efterhand har den uppfattningen befasts, att institutionen borde ha en vidare uppgift och att för genomförande av denna även svenska staten och i landet verksamma bildningsorganisationer borde inträda som samverkande. En framställning gjordes till Kungl. Maj:t den 9 november 1938 om inrättande i Sverige av en större central institution för nordiskt kulturellt samarbete och nordiskt folkbildningsarbete, det s. k. Vadstenaförslaget. Till institutionen skulle läggas en nordisk folkhögskola. På grund av de genom kriget inträdda förhållandena lades framställningen åsido. Huvudtanken i föreningen Nordens framställning synes emellertid ha fått allt starkare rotfäste och har upptagits till diskussion i den offentliga debatten. Den 18 juni 1941 beslöt riksdagen på grundval av i båda kamrarna väckta motioner att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om fördjupande och stärkande av den nordiska samhörigheten och i underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 januari 1942 framhöll föreningen Norden vikten av att utredning i det ärende, varom riksdagen sålunda uttalat sig, icke måtte undanskjutas och att vid utredningen den bärande grundvalen i föreningens år 1938 gjorda förslag måtte bli föremål för behjärtande. En preliminär utredning rörande det s. k. Vadstenaförslaget har därefter på Kungl. Maj:ts uppdrag utförts, dock utan att utmynna i något särskilt förslag. Då föreningen Norden ansett förenligt med sin uppgift att ånyo söka aktualisera frågan har på initiativ av föreningens ordförande bildats en kommitté av representanter för folkbildningsintressen och större fackliga organisationer för att åstadkomma ett alternativ till Vadstenaförslaget. Resultatet av denna kommittés arbete har den 14 januari i år i form av en promemoria överlämnats till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Föreningen vidhåller sin övertygelse att ett nordiskt bildningscentrum i vårt land är en angelägenhet av första rang för de samnordiska strävandena, men vad som för ögonblicket bäst behövs är icke ett universitet i vanlig mening utan en bildningsanstalt av folklig karaktär omkring de nordiska frågorna, öppen för olika befolkningsskikt. Anstalten bör också innefatta en nordisk folkhögskoleavdelning. Hela institutionen bör utformas och verka på sådant sätt, att den förbereder och påskyndar sammanslutningen av de nordiska folken. Institutionen bör förläggas till en plats i någorlunda mån lika tillgänglig för Danmark, Finland och Norge.

I likhet med motionären och de hörda instanserna anser utskottet, att det är en angelägenhet av stor vikt för de samnordiska strävandena att ett nordiskt bildningscentrum snarast möjligt kommer till stånd. Utskottet delar däremot icke motionärens mening om att detta bör få formen av ett universitet. Det synes ändamålsenligare att institutionen ges den karaktär, som förordats i föreningen Nordens yttrande. De strävanden, som framförallt under nämnda förenings ledning hittills förekommit i syfte att skapa en sådan institution, ha

Utskottet.

gått ut på att denna skulle få en folklig prägel. Man har närmast tänkt sig en folkhögskola med utrymmen jämväl för kortare kurser och konferenser i det nordiska samförståndets tecken. I de motioner, som lågo till grund för 1941 års riksdags beslut om skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t, utvecklades tanken på ett nordiskt institut av sådan karaktär, och sedan på föreningen Nordens initiativ en kommitté av representanter för folkbildnings- och större fackliga organisationer samt näringsammanslutningar överlämnat en promemoria i ärendet till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, har Kungl. Maj:t i dagarna utsett sakkunniga, som skola utreda och avge förslag rörande upprättande av ett svenskt-nordiskt institut och därmed sammanhängande frågor. Enligt direktiven för denna utredning böra de sakkunniga undersöka huruvida och på vad sätt institutet kan ges möjlighet att göra insatser för spridning av nordisk upplysning samt ökad personlig kontakt mellan Nordens folk, t. ex. genom att utge skrifter, upplåta lokal för nordiska möten och konferenser m. m. När det gäller den planerade undervisningens form och innehåll bör man enligt direktiven främst bygga på det nordiska akademiska samarbetet och den kursverksamhet med övervägande folklig prägel, som bedrivits av bland andra föreningarna Norden. Egentlig yrkesundervisning bör icke ifrågakomma liksom ej heller undervisning, avsedd att utgöra förberedelse för akademiska examina.

Utskottet finner att motionärens huvudsyfte att åstadkomma ett stöd för nordisk gemenskap torde bäst tillgodoses genom vad som kan framkomma på grund av de sålunda vidtagna åtgärderna medan tanken på upprättandet av ett nordiskt universitet härvidlag icke har samma bärkraft. I fråga om den akademiska undervisningen ansluter sig utskottet till den uppfattningen, att livligare förbindelser mellan de nordiska ländernas studenter och akademiska lärare än nu rådande böra åvägbringas.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion icke måtte till någon första kam-
marens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1943.

På utskottets vägnar:

HERMAN ERICSSON

Närvarande: herrar *Ericsson, Carlström, Leander, Persson, Söderkvist, Elmgren**, *Caap* och *Lindblom*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.